

Kapecz Zsuzsa

Nem mondom meg a nevem

(Petőcz András: Másnap – Feljegyzések a háborúból)

Petőcz András 2007-ben publikálta *Idegenek – Harminc perccel a háború előtt* című regényét. A történet főhőse és narrátora egy nyolcéves kislány, akit a hazugságra és erőszakra kódolt világban, megannyi brutalitás után, egy rejtett alagútban látunk utoljára, amint a szabadságot ígérő szomszéd országba szökik. A regényben olyan falvakat és városokat ismerünk meg, ahol mindenki idegen, menekülő civil vagy megszálló katona. Végig nem derül ki, pontosan hol és mikor történik mindaz, amiről a kislány mesél. Valahol Európa peremén járunk, mondta a szerző egy interjúban, de asszociálhatunk ázsiai, afrikai, dél-amerikai helyszínekre és etnikumokra is. Talán a huszadik, talán a huszonegyedik században vagyunk, ez sem konkretizált, csak az bizonyos, hogy harminc perc múlva kitör a háború, és az, hogy a közelmúlt történéseit figyelembe véve, a fikciót gyalázatos módon mindig felülírja a valóság.

Az *Idegenek* elnyerte a Márai-díjat, és erős kritikai visszhangja volt. Számosan méltatták a témaválasztást, a nyelvi bravúrt, és Camus, Kafka, Füst Milán, s a kortársak közül Agota Kristof hatását érzékelték. „Már-már rémületesen könnyen olvasható Petőcz műve. Sehol egy felesleges mondat... Pattognak a rövid sorok, katonásan... Nagyon rapid, s intenzív ez a nyelv... Hatásvadász? Lehet. Nem tudom. De hogy hatásos, az biztos!” (Fodor Tünde). „A tagolás... furcsa szaggatottságot visz a szövegbe, és sajátos prózaritmust alakít ki... a ritmus meghatározza az olvasás élményét” (Rónai András).

A regény zárt, romlott világa, a valódi nevét letagadni kényszerülő „Anna” esendősége és bátorsága, a beszélni túsdrámára és más terroreseményekre vonatkozó áthallások, a *Für Elise* és az *Örömóda* dallamait elnyomó pattogós katonainduló harsogása sokáig kísért, mondhatni kísértette az olvasót, ezért fokozott kíváncsisággal vártuk a folytatást. Az idej könyvhét egyik újdonságaként jelent meg a *Másnap – Feljegyzések a háborúból* című kötet, a Noran Könyvesház gondozásában.

Petőcz a második regényt is egy Camus-idézettel indítja (míg az alcím Dosztojevszkijt juttatja eszünkbe). Az *Idegenek* mottója a *Közöny* egyik részlete: „Talán az arcán mozgó árnyék miatt volt olyan, mintha nevetett volna”. Camus regényének eredeti címe, *L'étranger*, szó szerinti fordításban: az idegen. Petőcz, aki évekig élt Franciaországban, egy interjúban beszélt arról, hogy napjainkban mennyire fontosnak érzi a különbözőséget, a kívülállást, a másságot, a marginális létet, s önmagát is egyfajta értelmiségi passzív rezisztensként határozza meg: „Mindannyian idegenek vagyunk, még a szülőföldünkön is.” Erre rímel a regény karakterei közül az öreg Gersom alapállása: „*Illegalításban élek ebben a városban, ahol megszülettem, ahol nevelkedtem. Apró lakásban, huszonhét négyzetméteren húzom meg magam... Illegalításban szeretek létezni, mert ezt tartom egyedül értelmes cselekvésnek...*” A Camus-szöveg másik fontos eleme az árnyék. A magyar nyelvnek van egy szép kifejezése a lélektelen létezésre, hogy valaki csak árnyéka önmagának. Nem véletlen, hogy a *Másnap* is egy Camus-idézettel kezdődik: „*Olyan volt ez, mintha csak kopogtam volna, röviden, négyszer, balsorsomnak ajtaján.*” Igen, a második könyv a balsors krónikája, Anna valódi sorsa ugyanis az alagútban, mint egy sírban, lezáródott. Már korábban, nagyjából apja eltűnésének idején véget ért a valamennyire védettnek nevezhető gyerekkor, anyja halálával pedig szálegyedül maradt az ellenséges világban, s innen kezdve már csak önmaga árnyékaként vesz részt az eseményekben. Valójában nem bízik senkiben, még a gondtalannak tűnő kamaszkori években sem, a számára fontos embereknek, hiába kérdezik, nem mondja meg az igazi nevét, nem mutatja az igazi arcát, akárhogy próbálkozik Amelie, Sophie, Gersom. Nomen est omen, az időközben felnőtt nővé érő Anna más nevet is használ néha, de Anna-Aysa mindig csak egy árnyékéletet él, a pártfogó-nevelő Sophie kényelmes lakásában ugyanúgy, mint a föld alatti óvóhelyen. A szépség és a szabadság iránti vágy végül arra készíti, hogy a látszólagos biztonságból a tengerparti apartmanház

bizonytalanságába költözzön. A tenger szakadatlan hullámszát figyeli, mintha az ő balsorsának, s mintegy az emberiség végjátékának utolsó színhelye visszautalna a bibliai kezdetekre, a sötét víz, az óskáosz teremtő, egyben tisztító erejére.

Az *Idegenek*ben a gyerek Anna egyfolytában fél és menekül. A *Másnap* felnőtt Annája egyszer csak megelégedi az elrejtőzést. Tudatos, átgondolt döntéssel megy a szabad ég alá, a tengerhez, és amikor az apartmanház többi lakóját evakuálják, ő a parton marad, s nyugodtan várja a megszálló katonákat. „...a hosszú, vörös hajamat hajgumival fogom össze, és felveszem a legszebb ruhát, amit csak találok itt, ezekben az élettelen, üresen kongó apartmanlakásokban, hogy a lehető legszebb legyek, ha majd találkozom velük.” Anna-Aysa nyugodtan várja a barbárokat, már félelem nélkül gondol a saját pusztulására. Mit veszíthet? A különféle nációjú, de egyformán kopaszra nyírt katonákat kicsi kora óta látja maga körül, s egész addigi életét egy hátizsáknyi motyóval megoldotta. A halál a mindennapjainak részévé vált. Az úgynevezett szabad világban is, évek óta, rendre a halálhoz kötődtek a tevékenységei, gondozta a felrobbantott osztálytársai sírját, elalvás előtt felidézte Amelie megölésének körülményeit, gyászolta az anyját, a tévében és a moziban öldöklést látott, a hullaházban megkereste Gersomot, kikérte onnan, és eltemette. Elhallgatások, hazugságok, titkok, s mindennekeftl a halál kíséri Anna-Aysát, olyan modern kori Eurydikévé válik, aki feljön a föld alól, mégis az árnyékvilágban marad.

A második regényben Petőcz szaggatott nyelvezete még egy jelentésrteget kap. Úgy érezzük, mintha a főhős a valódi nevével, a szüleivel, a normális élet lehetőségével együtt az anyanyelvét is elvesztette volna, a másik ország nyelvét pedig, ahol iskolába járt, mégsem sajátította el tökéletesen. Egy furcsa, tagolt minimálnyelven beszél, ami egyttal hajaz a biometrikus azonosítók, számítógépek, mobilok, haditechnikai eszközök bázisszókincre épülő kommunikációjára, vagyis a jövő nyelvére.

Az *Idegenek*ről írt tanulmányában Dobás Kata kiemelte, hogy a regény ereje a bizonytalanság fenntartásában rejlik, nincs egyetlen nevesített fogódzó sem, s így megőrizhetjük az illúziót, hogy Anna tragédiája nem érinti a mi életünket. A *Másnap* már nem ajándékozza meg az olvasót az önáltatásból táplálkozó távolságtartással. Anna élményeinek egy jelentős része a szomszéd, szabadnak hitt ország fogyasztói társadalmának kényelméhez kötődik. A tévézés, az autózás, a szekrényben felhalmozott ruhák, a cornflakes és a frissen facsart narancs, s különösen a fürdőköpeny használatának fontossága már az első napokban megrázó kontrasztot mutat a kislány addigi múltjával, a hátrahagyott hétköznapokkal. Éppen a jólét döbenti rá később, hogy bármelyik percben idegenné minősülhetünk, azonosítónk működésbe lépnek, és hajléktalanként kell menekülnünk. A mű a gyerek Anna és a felnőtt Anna karakterének felépítésével fejlődéstörténetként is megállja a helyét, így elmondhatjuk, hogy az utóbbi évek egyik legfontosabb nőregényét Petőcz tette le az asztalra.

„Az iskola a laktanya mellett van” – ez a történet egyik alapmondata. „Óbudán laktunk gyerekkoromban, és a Vörösvári úton, az iskola mellett egy szovjet katonai laktanya volt. Ez is benne van ebben a regényben” – vallotta Petőcz. A szovjet laktanyák többsége azóta apartmanházzá alakult át, de a növekvő munkanélküliség és az erősödő nacionalizmus közegeben bármikor felhangozhat egy pattogós induló, elnyomva a Für Elise dallamát:

„Még mindig nem jöttek meg a barbárok. De tudom, hogy itt vannak valahol, a közelben. Minden pillanatban megjelenhetnek. Azt képelem, hogy először is helikopterekkel pásztázzák majd végig a partot, azt kutatva, hogy élnek-e még erre olyanok, akik idegenek lennének abban a világban, amit ők akarnak majd itt is meghonosítani, felépíteni.

Igy képelem, de lehet, hogy minden másképpen lesz.”

(Noran Könyvesház, 2011)